

TITLUL I: URMĂRIREA PENALĂ

Capitolul I. Trăsături principale ale urmăririi penale

În dispozițiile ce se regăsesc în partea generală a procedurii penale, respectiv în dispozițiile art. 3 din Cod de procedură penală se reglementează principiul separației funcției judiciare, în sensul că sunt enumerate funcțiile judiciare: funcția de urmărire penală, funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală, funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată și funcția de judecată.

Potrivit acestor dispoziții funcția de urmărire penală se exercită, potrivit Noului Cod de procedură penală, intrat în vigoare la 01 februarie 2014, de către procuror și de către organele de cercetare penală, prin strângerea probelor necesare, pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri de judecată, funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei se exercită, de principiu, de către judecătorul de drepturi și libertăți, iar funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată și funcția de judecată era exercitată de judecătorul de cameră preliminară, care verifică legalitatea actului de trimitere în judecată și a probelor, pe care acesta se baza, precum și legalitatea soluțiilor de netrimitere în judecată și, în sfârșit, funcția de judecată se exercită de către complete de judecată constituite în condițiile legii.

După intrarea în vigoare a Noului Cod de procedură penală, ca urmare a multiplelor intervenții a Curții Constituționale a României, prin care au fost admise sesizări relative la nelegalitatea unor dispoziții procesual penale care se refereau la procedura de cameră preliminară, s-a pus în discuție desființarea acestei proceduri, pentru a se institui o nouă cale de verificare a legalității actului de sesizare și a modului de administrare a probelor la care ne vom referi în cuprinsul acestei lucrări.

Așa după cum se poate constata, Codul de procedură penală realizează o delimitare clară a funcțiilor judiciare, prin reglementarea, în mod distinct, a etapelor procesului penal și a competenței organelor implicate în realizarea lor.

Art. 126 alin. 1 și 2 din Constituția României prevede că realizarea justiției se face prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege, în același timp prevederile art. 131 din Legea fundamentală reglementează rolul Ministerului Public, potrivit căruia în activitatea judiciară acesta reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.

Potrivit alin. (2) – (3) ale normei constituționale de la art. 131, Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori, constituiți în parchete, în condițiile legii, iar parchetele funcționează pe lângă instanțele de judecată, conduc și supraveghează activitatea de cercetare penală a poliției judiciare.

Remarcăm poziția specială a procurorului în faza de urmărire penală, care acționează în numele societății, ca întreg și, datorită consecințelor grave ale condamnării penale, acesta trebuie să acționeze la standarde mai înalte decât părțile. Cu alte cuvinte, procurorul trebuie să acționeze în mod corect și imparțial, trebuie să pună la dispoziția instanței toate probele credibile și disponibile și trebuie să dezvăluie tot probatoriul relevant inculpatului.

Urmărirea penală reprezintă, așadar, prima fază a procesului penal, ce nu poate să lipsească din desfășurarea vreunui proces penal.

Obiectul principal al urmăririi penale este acela al strângerii probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată.

Prin strângerea probelor se înțelege activitățile desfășurate de organele judiciare, de descoperire a acestor probe, de adunare și de conservare a lor, fără de care nu s-ar putea cunoaște dacă s-a comis sau nu o faptă care ar putea fi infracțiune. Prin existența infracțiunilor înțelegem existența materială a faptei, dacă această faptă este prevăzută de legea penală și constituie o tentativă pedepsibilă sau o faptă consumată. Prin identificarea făptuitorului se înțelege că probele adunate de organele judiciare trebuie să conțină și date necesare pentru cunoașterea făptuitorilor, indiferent dacă aceștia au calitatea de autori, instigatori sau complici, iar prin stabilirea răspunderii acestora se înțelege că probele administrate trebuie să se refere nu numai la materialitatea faptelor, ci și la date consistente pentru a putea identifica dacă făptuitorii au acționat în mod vinovat și dacă pot fi trași la răspundere penală pentru faptele săvârșite.

Un element esențial al Noului Cod de procedură penală, ce îl deosebește de Codul de procedură penală din 1968, îl reprezintă renunțarea la instituția actelor premergătoare, administrate înainte de începerea urmăririi penale, astfel că activitatea desfășurată de organele judiciare în vederea aflării adevărului se realizează, exclusiv, în cadrul procesual, respectiv după începerea urmăririi penale.

O altă noutate o reprezintă și împrejurarea că, soluțiile de netrimitere în judecată pot fi justificate și de argumente de oportunitate, nu doar din perspectiva existenței infracțiunii sau a răspunderii autorului.

În Noul Cod de procedură penală se menține caracterul nepublic al fazei de urmărire penală, care era susținut mai ales în doctrină, dar nu era prevăzut ca atare în textul de lege. Din această perspectivă, activitatea de urmărire penală se desfășoară la locul de muncă al organelor de cercetare penală sau al procurorului, fără accesul publicului. Există excepții admise, în sensul că se permit unele elemente de publicitate la efectuarea unor acte de urmărire penală, cum ar fi, spre exemplu, existența ocazională a unor persoane la cercetarea la fata locului.

Desigur că acest caracter nepublic al urmăririi penale nu se referă la participanții din procesul penal, deși lipsa publicității poate fi analizată și sub aspectul păstrării confidențialității actelor de urmărire penală față de subiecții procesuali principali și părțile în proces.

Spre exemplu, în Noul Cod de procedură penală, în art. 92, s-a stabilit că avocatul suspectului sau inculpatului are dreptul să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală, cu excepția situației în care se utilizează metode speciale de supraveghere. În această situație se consideră că urmărirea penală prezintă aspecte cu un pronunțat caracter secret, în situațiile în care probele se obțin prin intermediul supravegherii tehnice, cum ar fi: interceptarea comunicațiilor ori a oricărui tip de comunicare la distanță, supravegherea video, audio sau prin fotografiere, localizarea sau urmărirea prin mijloace tehnice. În același context, se impune păstrarea secretului asupra identității investigatorilor sub acoperire, a colaboratorilor sau informatorilor, numai procurorul, judecătorul de drepturi și libertăți sau instanța în judecată având dreptul de a cunoaște adevărata identitate a acestora, cu respectarea secretului profesional.

Art. 94 din Noul Cod de procedură penală stabilește dreptul avocatului părților și al subiecților procesuali principali de a solicita consultarea dosarului pe tot parcursul procesului penal. Acest drept poate fi restricționat, motivat, de către procuror dacă prin consultarea dosarului s-ar putea aduce atingere bunei desfășurări a urmăririi penale, însă, după punerea în mișcare a acțiunii penale, restricționarea se poate dispune pentru cel mult 10 zile.

Caracterul nepublic al urmăririi penale este justificat, deoarece, după sesizarea organelor de urmărire penală, publicitatea ar influența negativ realizarea activităților de cercetare penală.

Urmărirea penală se desfășoară preponderent în scris. Aceasta nu înseamnă, însă, că părțile și martorii nu sunt ascultați, potrivit principiului oralității, în sensul că ei se exprimă prin viu grai, în prezența procurorului și chiar a părților, pentru ca acestea să asculte ce spune fiecare participant la urmărire penală și să poată să ia atitudine, inclusiv prin viu grai, cu privire la afirmațiile la care a asistat, prin negarea unor împrejurări sau dimpotrivă, prin demonstrarea ca fiind reale a altor împrejurări, ori punerea de întrebări și implicit obținerea de răspunsuri.

Respectarea principiului oralității în faza de urmărire penală nu înseamnă însă că în această fază constatăm lipsa de contradictorialitate, atitudine impusă de considerente de ordin practic. Există, totuși, în faza de urmărire penală, situații în care contradictorialitatea se suspendă, cum este, de exemplu, cazul confruntării, când părțile au posibilitatea să își adreseze, reciproc, întrebări.

Având în vedere că, marea majoritate a infracțiunilor se săvârșesc sub vălul clandestinității, descoperirea și administrarea probelor presupun o muncă de înaltă calificare și o bună pregătire profesională. Organele de urmărire penală trebuie să

alcătuiască un plan de urmărire bine fundamentat, adoptat la particularitățile fiecărui caz în parte.¹

În cadrul procesului penal faza de urmărire penală este bine determinată, atât în timp, cât mai ales sub aspectul activităților desfășurate și al soluțiilor care pot fi dispuse de organele de urmărire penală. În timp, urmărirea penală se inițiază din momentul începerii urmăririi penale și se finalizează în momentul rezolvării cauzei de către procuror.

Pe lângă caracterul nepublic, pe care l-am evidențiat anterior și respectiv lipsa contradictorialității, faza de urmărire penală mai are și alte trăsături specifice, cum ar fi de exemplu: lipsa de colegialitate a organului de urmărire penală și subordonarea ierarhică în efectuarea actelor de urmărire penală. Această din urmă trăsătură presupune conducerea și supravegherea, de către procuror, a activității organelor de cercetare penală, dar în același timp și subordonarea procurorului față de procurorul ierarhic superior.

Dispozițiile procesual penale prevăd împrăjura că procurorii conduc și controlează activitatea organelor de cercetare penală, care sunt obligate să aducă la îndeplinire dispozițiile procurorului date în conformitate cu legea. Dispozițiile acestuia, potrivit art. 303 alin. 2 Codul de procedură penală sunt obligatorii și prioritare pentru organele de cercetare penală, iar în situația neîndeplinirii acestor dispoziții, procurorul poate sesiza conducătorul organelor de cercetare penală, acesta din urmă având obligația ca, în termen de 3 zile, să răspundă procurorului, cu precizarea măsurilor dispuse. Pe de altă parte, procurorul poate aplica sancțiunea amenzii judiciare pentru abaterile judiciare stabilite de art. 283 din Codul de procedură penală sau poate solicita retragerea avizului conform al Procurorului General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, necesar pentru dobândirea calității de organ de cercetare penală.

Principiul controlului ierarhic funcționează și în interiorul Ministerului Public astfel că, potrivit art. 64 alin. 1 din Legea nr. 304/2004, dispozițiile procurorului ierarhic superior, dacă sunt date în scris și în conformitate cu legea, sunt obligatorii pentru procurorii din subordine, iar soluțiile adoptate de procuror pot fi infirmate, motivat, de procurorul ierarhic superior, dacă acesta le apreciază ca fiind nelegale.

În Noul Cod de procedură penală prevederile privind regimul actelor întocmite este mult simplificat, stabilindu-se că toate actele organelor de urmărire penală se intitulează ordonanțe, fără a se face deosebire de obiectul acestora, ori de momentul în care ele sunt adoptate.

S-a abandonat, astfel, vechea reglementare, prin care se făcea distincție între ordonanțe și rezoluții.

Dispozițiile art. 286 din Codul de procedură penală au un caracter de normă generală, legiuitorul lăsând posibilitatea ca ordonanța să aibă și alt conținut decât

¹ Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de procedură penală, Partea specială*, Ediția a II-a, Editura Universul Juridic, București, 2018, p. 14.